

Глобалізація: сутність і її прояви

Розглянуті проблеми глобалізації та її соціально-культурні аспекти. Проаналізовані гео економічні пріоритети національних інтересів України та їх залежність від глобалізаційних процесів.

глобалізація, гео економічні пріоритети, глобалізаційні процеси

Однією із найважливіших світових реалій ХХІ століття була і залишається проблема глобалізації з усіма її складовими компонентами. Цей термін виник на початку 80-х років, але справжнє ствердження одержав у 90-і роки, в чому в значній мірі сприяли процеси, які відбулися в СРСР і країнах Східної Європи. Ці питання в пострадянській орієнтації, сприяли власного відчуття у світовому просторі і викликали серйозні дискусії, в основі яких лежали особисті сприйняття глобалізації як світового об'єктивного прояву. Питання їх пострадянської орієнтації, власного відчуття у світовому просторі викликали серйозні дискусії, в основі яких лежали суттєві сприймання глобалізації як світового об'єктивного прояву.

Проблема глобалізації і її соціально-культурних аспектів має свої глибокі коріння. „Глобалізація” – це дійсно термін, який застосовується в сучасних умовах для характеристики суспільства; це свого роду ключова ідея, за допомогою якої людство хоче зрозуміти стан, в якому знаходиться. Але глобалізація це перш за все сукупність явищ, що утворюють по суті суспільний розвиток і одночасно сприяють йому ставши уже класичною розвинутою дефініцією Р. Робертсона стверджує, що глобалізація це свого роду „стиснення” світу в результаті розвитку електронних засобів міжнародної комунікації, а також об'єднання схожості культур, головним чином у сфері культури, завдяки чому сприяє ріст свідомості про світ як єдиної цілісності [1]. Подібні погляди висловлює М.Вотерс, який відмічав, що глобалізація виражає глибинні суспільні процеси, пов'язані з подоланням географічних бар'єрів в перенесенні зразків культури, а також у сприянні цього факту людьми [2]. Більш глибокі аспекти відкриває А. Гідденс, який стверджує, що глобалізацію слід розуміти, як зміну поняття часу і простору в нашому житті в результаті інтенсифікації міжнародних контактів, які зближують віддалені суспільства, що надають локальним подіям значення нелокальних [3].

Виникає необхідність дослідження гео економічних пріоритетів національних інтересів, які концентровано виражаються в необхідності пов'язати національні інтереси України з глобальними тенденціями розвитку економіки і культури. Зрозуміти природу сучасних національних інтересів неможливо без усвідомлення нового класу мотивацій і цінностей в епоху глобалізації. Заміна геополітичних інтересів на гео економічні зовсім по-іншому висвітлила роль держав світу в захисті цих інтересів [4].

Серед багато чисельних „економічних” визначень „глобалізації” можна процитувати визначення А. Леві-Лівермора, який визначає її як процес уніфікації в глобальному масштабі методів управління, способів виробництва і способу життя, що спонукають природним прагненням окремих осіб і суспільних угруповань на досягнення більш високого рівня добробуту. Можна припустити, що мова йде про найбільш глибокі верстви цивілізації і культури, які складають основу сучасного світу.

Глобалізація на теперішній час виступає предметом дослідження цілого ряду суспільних дисциплін. В більшості філософсько-економічній літературі одним із аспектів дослідження надається характеристика окремим частинам глобальної спільноти, резюмуючим параметром якого виступає тип розвитку. Якщо попередній тип розвитку характеризується як замінюючий процес, в якому нове руйнувало, або підпорядковувало, а в кінцевому результаті витісняло стару якість, то сучасний тип глобального розвитку характеризується тим, що нове, або доповнює, або надолужує старе, тобто так або інакше поєднується з ним, тому його можна визначити як об'єднуючий розвиток.

В сучасному усвідомленні глобалізація пов'язується з інтеграцією національних економік, що прогресується. Здається зрозумілим усвідомлення того, що світ є єдиним цілим, що визначається головним чином факторами бачення і відчуття функціонуючої виробничої мережі, фізичними зв'язками між частинами світу, і перш за все зв'язками економічної природи.

Дослідження так зручній „глобалізації” мають попередників в обличчі А. Смітта, К. Маркса, Д. Мілля, Дж. Кейнса, В. Валерштайна, які в своїх працях звертали значну увагу на тенденцію виходу економічної діяльності за межі національного ринку і включення в єдине ціле багато чисельних і розпорочених тоді економік. Не дивлячись на неможливість точно встановити в часі і просторі ці тенденції, існує думка, що переломні моменти історії людства і світової економіки викликають „проглобаційні” соціально-економічні процеси. Так М. Вотерс відмічає, що елементи глобалізації спостерігалися завжди, але до половини ХХ століття ці процеси не мали всеоб'ємлюючого характеру. Тенденції до універсалізації чітко виразились у формі експансій, заморських торгових походів, а також розповсюдження релігійних вірувань (хрестові походи) [2].

Ніхто не брав під сумнів, що на протязі останніх 20-и років ХХ століття у світовій економіці відбулися глибокі структурні зміни, які полягають в тім, що в результаті дій таких факторів, як технологія, нові форми організації (наднаціональні корпорації – ТНК), нові засоби комунікації, а також класична конкуренція, створився глобальний ринок в повному розумінні функціонування інтегрованого ринку економік Великої Тріади (США, Західної Європи, Японії), до якої приєдналися економіки Тайваня, Гонконга і Сінгапура [5]. Згодом про ці зміни можна говорити не тільки у вигляді міжнародних зв'язків, але перш за все про всесвітню взаємозалежність [6]. Ця властивість в повній мірі проявилась в ході нафтової кризи 70-х років, яка засвідчила те як тісно пов'язані між собою локальні ринки [7].

Взаємозалежність – це одна із характерних рис і проявів економічної глобалізації. Друга специфічна риса розширення масштабів міжнародних операцій з продажу і послуг, переливу різних форм капіталу, інвестицій, трансферта технологій, комунікаційних зв'язків, міграції праці і т. ін. Дж. Даннінг вказує на два джерела перелічених вище процесів. Першим є постійний тиск з боку конкуренції і споживачів в умовах у сфері методів виробництва продукції і якості товарів, а також пошук шляхів зменшення витрат і нових ринків збуту. Другий – постійне розширення сфери ринкової економіки в ході лібералізації інвестиційної політики, приватизації і усунення інвестиційних перешкод для власного підприємництва [8]. Сприяла цьому гомогенізація поглядів і методів управління, що ведуть до конвергенції, або уніфікації економічних структур в світовому масштабі [9]. Ця глобальна економіка управляється в багатьох випадках іншими законами, ніж класична національна економіка

Більшість дослідників поняття глобалізації вбачають як обвальний розвиток засобів комунікації і подолання просторових бар'єрів передачі інформації, що витікає із практики здійснення зв'язку в глобальному масштабі і всюди проникаючих сучасних ЗМІ, чому сприяють нашому бажанню і можливостям і бажання і

одержання користі від їх застосування в новій якості. „Коли мова йде про те, що глобалізація є прояв подолання кордонів, то мається на увазі сучасне поняття економічної діяльності і переливу робочої сили. Але слід зазначити, що глобалізація впливає на перелив в масштабі світу також, а можливо перш за все це торкається нематеріальних цінностей, норм суспільної поведінки, культури і політики, результатом чого є формування нових і неопізнаних ще культурних зв'язків, які різняться від тих які існували до цих пір, сформованих народами і етнічними групами” [10]. В результаті ми маємо глобалізуючу суспільну дійсність, в якій комунікаційні бар'єри перестають існувати. Застосовуючи вислів одного із дослідників глобалізації Р. Робертсона, можна сказати, що світ все скоріше стає „a single place”. В результаті, якщо ми хочемо зрозуміти головні риси сучасних суспільних процесів, то маємо і повинні виходити за локальні фактори, враховуючи національні і визначати своє місце в глобальному контексті [11].

Незвичні нематеріальні цінності впливають на локальні суспільні відношення і звичаї, в тому числі сімейні, організуючи суспільство тип поведінки і споживання, стиль життя, який впливає на асортимент споживаючих товарів і послуг і способи їх виробництва, уяву дизайну, моди та ін. В сфері духовної культури вплив глобалізації охоплює сферу духовних цінностей і простору самовизначення.

Існування нового глобального суспільного середовища також означає, що дії які відбуваються в рамках цих контактів, а також необережне зближення особливо між культурами, релігіями може породжувати конфліктну ситуацію. В цьому розумінні глобалізація пов'язується з новими масштабами міжнародної безпеки, а в катастрофічній трактовці С. Хантінгтона несе із собою загострене суперництво між цивілізаціями – суперництво, переростає у криваві війни головним чином між світом іудейсько-християнським і блоком мусульманських країн [12]. Недавні події цьому приклад між Датськими ЗМІ і Лівією. Трагічні події в Індонезії в 1999 році і особливо у вересні 2001 року в США дають підтвердження передбачення цього автором. З іншого боку змушують задуматися про недемократичність позаєвропейського світу. В результаті цього витікає неможливість уникнення існування в сучасному світі плюралізму релігій, які визначають рівновагу сучасних культурних систем.

Як відмічає при цьому Петер Байєр сутність конфлікту культур ери глобалізації перемаже локальну культуру впливом того, що існуюча уява мутаційності призведе до „ерозії” культури локальної [11]. Мутація культури є ключовим проявом в ході глобалізації. Пов'язана вона не тільки з силою змін, які відбуваються, але і глибоким та найважливішим аспектом, а саме питання про те, яким є напрямок цих змін і ким він проводиться.

Тезис про те, що глобальне суспільне середовище робить відносними локальні культури, в тому числі і релігію, приводить до запитання: глобалізація стала народженням єдиної гомогенічної світової культури, чи глобалізація впливає також на суттєві зміни суспільного середовища, в якому функціонування локальної культури веде дійсно до її трансформації.

Отже, перехід до нового постіндустріального стану світу — це новий злам у розвитку людської цивілізації, пов'язаний не тільки із зміною економічної системи. Це об'єктивний та незворотний процес переходу до всесвітньої, перш за все інформаційної цивілізації. Для цього процесу необхідні нові концептуальні підходи до інтегральної взаємодії політико-морально-правових факторів в багатосуб'єктній системі міжнародних відносин. Це в свою чергу дозволяє зробити висновок про те, що створення науково-обґрунтованих моделей в ХХІ столітті і визначає в цьому контексті зовнішньополітичні парадигми України, а також передбачає врахування наступних факторів. По-перше, на філософсько-політологічну традицію вивчення еволюціонуючої системи міжнародних відносин, на розуміння і трактовку тих

конкретних політичних, етичних, правових проблем, які раніше розглядалися в руслі філософії, а пізніше склали теоретико-методологічний каркас політичної науки. По-друге, на реалістичне розуміння сучасної трансформації світосистемних зв'язків після руйнування біполярного світу, в якій чітко позначилися нові протиріччя між американо-центриською уніполярністю і вкрай складно затверджуючою, в тому числі, і на гармонізацію етичних і правових факторів у сучасній зовнішній політиці. По-третє, на прогножуючий пошук майбутнього стійкого світопорядку на середню і довгострокову перспективу, яка повинна здійснюватися за обов'язковим обліком того, що ні одна із раніше існуючих систем міжнародних відносин, побудованих на силевій політиці і насильстві, не витримала випробування історії. При цьому слід зазначити, що майже завжди не в повній мірі враховувався, а часто не вірно інтерпретувався або взагалі ігнорувався моральний фактор як в двосторонніх, так і багатосторонніх відносинах держав.

Це свідчить про те, що сьогодні системне забезпечення зовнішньополітичних стратегій знаходиться на міждисциплінарному перехресті філософського, політичного, етичного і правового значення, збагачуючий концептуальний потенціал якого, його апарат і методологічно-прикладний інструментарій дозволяє політичним лідерам і аналітикам об'єднаними зусиллями формувати сферу міжнародних відносин як науково обґрунтовану і науково керовану, передбачену, максимально враховуючу реальне співвідношення об'єктивних умов і суб'єктивних факторів в кінцевому підсумку впливаючих на прогнозування і моделювання світовлаштування ХХІ століття.

Список літератури

1. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. London, 1992.
2. Malcolm Waters. Globalization. Routledge, London and New York, 1995. P 3.
3. Anthony Giddens. The Consequences of Modernity. Cambridge, 1990. P. 64, 520.
4. Кочетов Э.Г. Глобальная трансформация: реальные проявления и новые возможности//Глобальный мир. М.: ИМЭМО. Выпуск 6.
5. Таке визначення дає К. Оме. The Borderless World. Power and Strategy in the Interlinked Economy, Harper Perennial, New York, 1991. P. 5.
6. Rodnik D. Has Globalization Gone Too Far? Institute for International Economics, Washington, D.C., 1997. P. 7-8.
7. Hettne B. Development Theory and the Three Worlds: Towards an International Political Economy of Development., Longman Scientific and Technical. Bum Hill. Harlow. 1996, P. 19.
8. Dunning J.H. The Advent of Alliance Capitalism/The Globalism and Developing Countries. United Nations University Press, Tokyo, 1997. P. 12-50.
9. National Diversity and Global Capitalism. Cornell University Press, Ithaca London, 1996. P.2.
10. Inoue N. Globalization's Challenge to Indigenous Culture. Institute for Japanese Culture and Classics. Kokugakuin University, Tokyo, 1997. P. 12.
11. Our Creative Diversity. Report of the World Commission on Culture and Development. UNESCO, World Commission on Culture and Development, 1995. P.2.
12. Transnational Religion and Fading States. Westview Press, Boulder London, 1997. P.17.

В статье рассматриваются проблемы глобализации и ее социокультурные аспекты. Проанализированы геоэкономические приоритеты национальных интересов Украины и их зависимость от процессов глобализации.

The problems of globalization and its social and cultural aspects have been considered. The geo-economic priorities of the national interests of Ukraine and their dependence on the globalization processes have been analyzed.